

Lekcja historii bankowości

Autor: **Adrian Ravier**

Źródło: opinion.infobae.com

Tłumaczenie: **Sebastian Malinski**

Istnieją co najmniej cztery sposoby na zapewnienie podaży butów w jakimś kraju. Jedną z możliwości to centralne planowanie. Na przykład na Kubie rząd decyduje, ile butów zostanie wyprodukowane, jakiej jakości będą, a nawet jakiego koloru będą. Taki system może nawet zapobiec importowi, zapewniając rynek zbytu jednemu producentowi, tworząc monopol. Inną alternatywą jest, aby ten monopol publiczny przekształcić w monopol prywatny. W ten o to sposób mielibyśmy dużą firmę, która jest w stanie wyprodukować wystarczającą ilość butów, regulowaną przez rząd. Trzecią możliwością jest konkurencja. Dużo firm oferuje buty, a ludzie zgłaszają popyt i wybierają te, które najlepiej zaspokajają ich potrzeby. W ten sposób niektóre firmy będą miały zyski, zaś inne straty, i po jakimś czasie zostaną na rynku te firmy, które najlepiej zaspokajają potrzeby klientów. Ostatnią, czwartą opcją jest możliwość, że w kraju w ogóle się nie będzie produkowało butów. Po prostu będzie się importować buty zagraniczne i w ten sposób będzie się zaspokajało potrzeby rynku.

Z emisją pieniądza jest podobnie. Podczas gdy w ubiegłym wieku w większości krajów opowiedziano się za pierwszym opisanym systemem, czyli za publicznym monopolem emisji waluty, zawsze mamy możliwość powrotu do systemów alternatywnych. Obecnie większość rządów lub dokładniej władz monetarnych w ramach centralnego systemu bankowego decydują, ile waluty wydrukować, żeby zaspokoić potrzeby rynku. Ten monopol emisyjny ma różne pochodzenie w różnych krajach, ale posiada wspólny czynnik: deficyt budżetowy rządu i wyłączenie z pieniędzy. Monopol emisyjny powoduje, że rząd ma dodrukowania pieniędzy, aby sfinansować wydatki publiczne, poprzez narzucenie posiadaczom pieniądza podatku inflacyjnego. Do przestudiowania tych czterech możliwych systemów emisji pieniędzy możemy oprzeć się na historii monetarnej i

bankowej w niektórych krajach. Jako że istnieje obfita literatura o przypadku USA, postaramy się zwrócić uwagę na inne kraje.

Prywatny monopol w Anglii

Historycy wyróżniają etap początkowy, gdy kupcy oddawali na przechowanie swoje wynagrodzenie w postaci sztabek złota i monet złotnikom. W tamtych czasach bankierzy cieszyli się spora wolnością, ale tylko dlatego, że bankowość nie była tak ważna, żeby zwrócił na nią uwagę rząd. W następnym etapie zaczął dominować monopol. Ten drugi etap zaczyna się wraz ze stworzeniem Banku Anglii w 1694 i ma swoje korzenie w tym, że potrzeby Karola II w dużej mierze były finansowane przez pożyczki londyńskich banków. Zadłużenie w 1672 roku było tak wielkie że musiał zawiesić spłatę swoich zobowiązań. Aby zmienić źródło finansowania, Wilhelm III i jego rząd zaakceptowali plan finansowy Pattersona, który przewidywał utworzenie instytucji o nazwie Governor and Company of the Bank of England. Była to umowa między rządem a korporacją, która w zamian za pewne przywileje finansowała rząd. Po niedługim okresie bank otrzymał monopol na emisję waluty. Między 1694 rokiem a początkiem XIX wieku skarb państwa brytyjskiego odniósł korzyści za przedłużanie okresu przywilejów Bankowi Anglii, który oferował niskoprocentowe pożyczki na finansowanie deficytu. Historycy szacują że już w 1780 roku zniknęli z Londynu wszyscy prywatni emitenci pieniędzy.

Podczas tego okresu mniejsze banki z prowincji zaczęły zakładać rachunki w Banku Anglii oraz prosić o pożyczki podczas problemów finansowych. Przez co Bank Anglii nabierał coraz więcej charakterystyk banku centralnego. Niemniej, trzeba podkreślić, że w 1812 roku rząd ogłosił legalny kurs funta. Po II wojnie światowej, w 1946 roku Bank Anglii został znacjonalizowany.

Monopol publiczny we Francji

Pierwsze doświadczenia francuskie w emisji pieniądza nie były udane. Historycy podkreślają przywileje otrzymane w 1716 roku przez Banque Generale dane Johnowi Lawa, który zakończył się zgubnym nadmiarem emisji pieniądza papierowego, a następnie zamknięciem banku po pięciu latach jego funkcjonowania. Chociaż powstawały firmy zajmujące się bankowością, tak jak transakcjami walutowymi oraz dyskontowymi, to trzeba było czekać do 1776, aby powstał bank emisyjny, la Caisse d'Escompte. Była to spółka z ograniczoną

odpowiedzialnością, założona przez francuskiego ministra finansów Turgota. Od samego początku jego istnienia bank ten był powiązany z rządem i już w 1783 roku zapłacił zaliczkę Skarbowi Państwa opiewającą na 6.000.000 franków powodując run na bank, który zakończył się zawieszeniem wypłat.

W 1792 roku dekretem zabroniono tworzenia banków emisyjnych, ale już w 1796-97 dekret ten został unieważniony. Zachęciło to niektóre paryskie banki dyskontowe do rozpoczęcia emisji pieniądza papierowego. Wolność, jaka panowała we francuskiej bankowości, wydawała się satysfakcjonująca i nie dochodziło do żadnych katastrof, niemniej sytuacja nie utrzymała się zbyt długo z powodów politycznych. Z jednej strony mania Napoleona do centralizacji, z drugiej rząd chciał wykorzystać korzyści płynące z protektoratu nad bankiem. Tak więc w 1800 roku rząd przekonał akcjonariuszy jednego z największych banków Caisse des Comptes Courants, aby przekształcić go w Bank Francji. Kapitał początkowy wynosił 36 mln franków, część pochodziła z Caisse, część z subskrypcji publicznej, a część z długu publicznego.

Nie trzeba było długo czekać, żeby zaobserwować uderzenie w wolność bankową. Słynna *Loi du 24 Germinal an XI* nadała Bankowi Francji przywilej monopolu na emisję pieniądza papierowego w Paryżu, jednocześnie zabroniła powoływać do życia nowe banki emisyjne w prowincjach bez zgody rządu, który nie tylko nadał sobie przywilej do emisji, ale także do ustalania ilości maksymalnej emisji. Nieustająca presja wywoływana przez Napoleona do uzyskania funduszy nie mogła prowadzić do niczego innego jak do zawieszenia płatności przez bank. Gdy to się stało, Napoleon oskarżył Bank a następnie zreformował go, podporządkowując go sobie jeszcze bardziej. Historycy wskazują, iż brak wolności w bankowości doprowadził do zacofania Francji w bankowości w porównaniu z Anglią, w szczególności na prowincjach.

Bank Francji w dalszym ciągu miał przywileje, podczas gdy papierowe pieniądze banków z prowincji funkcjonowały tylko w swoich prowincjach. Dekret z 1848 roku scalił banki z prowincji z bankiem Francji, zamieniając je w swoje oddziały na prowincji. Od tamtej pory, we Francji panował monopol rządowy na emisję pieniędzy. Wraz z postępem rewolucji przemysłowej, monopol spowodował niedobory w usługach kredytowych, nie tylko na prowincji, lecz także w samym Paryżu.

Konkurencyjna bankowość w Szkocji

Bank Szkocji został założony przez kupców w 1695 roku, kilkanaście miesięcy później niż Bank Anglii. Uzyskał też dzięki parlamentowi monopol na 21 lat. Od razu Bank zaczął otwierać nowe filie oraz emitować pieniądze o wartości 1 funta. Historycy twierdzą, że w Szkocji nie było żadnych ograniczeń dla innych banków. Akcjonariusze natomiast zaakceptowali odpowiedzialność nieograniczoną za zobowiązania swoich banków, w następstwie pojawiło się wiele banków bez żadnego nadzoru.

Nie było także ograniczeń co do liczby wspólników. Po krótkim okresie gdzie występowały nadużycia, który możemy nazwać eksperymentalnym, system bankowy znajdował się w posiadaniu kilku dużych, finansowo silnych spółek akcyjnych. Bankructwo Ayr Banku w 1772 roku, po nadmiernej emisji pieniądza papierowego, wyrządziło sporo krzywdy kredytowi mniejszych banków. Ale szybko pojawiła się między bankami praktyka regularnego równoważenia sobie pieniądza papierowego. Wyrównania odbywały się dwa razy na tydzień, likwidując od razu rachunki. Banki prawie od razu zaczęły otwierać nowe placówki. W porównaniu do banków w innych krajach, banki szkockie rozwijały depozyty oraz techniki kredytowe o wiele szybciej.

W 1826 roku, oprócz trzech banków na specjalnym prawie, istniały 24 placówki, 22 spółki bankowe z 97 placówkami oraz 11 prywatnych banków. Tymczasem w Anglii dopiero dochodziło do ustanowienia prawa, które zezwalało utworzyć spółki bankowe, a Bank Anglii nie miał nawet jednej placówki.

Import zagranicznej waluty do Panamy

Pomimo szkockiego sukcesu, dziś świat nie proponuje żadnej emisyjnej instytucji prywatnej pieniędzy. W XX wieku doświadczyliśmy lawiny monopolów na emisje pieniądza. W 1900 roku było około 18 banków centralnych na świecie. W 1940 roku istniały w 40 krajach. Dziś jest już ich 164. Jednak niektóre społeczeństwa wolą używać pieniądza zagranicznego, aby nie popaść w nałóg finansowania deficytu publicznego inflacją. Panama jest tego przykładem. System monetarny i bankowy Panamy posiada następujące cechy: (1) dolar jest tutaj używany w obiegu, natomiast balboa (waluta Panamy przyp. tł.) jest po prostu jednostką rozrachunkową i istnieje jako mniejszy bilon; (2) rynki kapitałowe są wolne: nie ma interwencji rządowyc ani ograniczeń w transakcjach bankowych, przepływach pieniężnych czy w stopie procentowej; (3) jest bardzo dużo zagranicznych

banków; (4) nie ma banku centralnego. Republika Panamy nie mając banku centralnego cieszy się solidną oraz stabilną gospodarką. Inflacja przez ostatnie dwadzieścia lat wynosiła 1 proc. rocznie, co oznacza, że Panama utrzymuje inflację od 1 proc. do 2 proc. niższą niż USA.

Niemniej Panama oficjalnie nie jest gospodarką dolarową. Od 1904 roku widnieje w Konstytucji zapis, że „nie będzie w Republice narzuconego pieniądza papierowego”. Innymi słowy, jakakolwiek waluta używana w Panamie, na przykład dolar, jest ustalona przez rynek. Poprzez fakt, że nie ma banku centralnego, nie ma pożyczkodawcy ostatniej instancji i nie ma ubezpieczenia depozytów. A więc banki są zmuszone do roztropnego działania, jeżeli chcą się utrzymać na rynku. Brak banku centralnego powoduje, że nie manipuluje się stopami procentowymi.

Panama nie narzuca żadnych kontroli kapitału, a przyływy i odpływy nie powodują żadnych mitologicznych zaburzeń równowagi przewidywanych przez wiele teoretyków. Zawdzięcza się to dekretem z 1971 roku, który otworzył sektor bankowy. Na chwilę obecną istnieje ponad 100 banków międzynarodowych, co pozwala na międzynarodową integrację finansową oraz na prywatne operowanie masą monetarną. Gospodarka panamska jest jedyną w Ameryce Łacińskiej, która nie doświadczyła zapaści finansowych oraz nie zaraziła się nadużyciem finansowym swoich sąsiadów.

Podsumowanie

Banki centralne zostały oficjalnie utworzone, aby zapewnić stabilność oraz pełne zatrudnienie. Niemniej jednak w wieku XX byliśmy świadkami największego poziomu inflacji w historii ludzkości, podczas gdy bezrobocie cyklicznie powracało. Było to spowodowane polityką monetarną praktykowaną przez władze monetarne. Porażka banków centralnych podczas ostatniego globalnego kryzysu jest ewidentna. Mam nadzieję, że artykuł ten rozpocznie prawdziwą debatę na temat właściwego systemu bankowego.